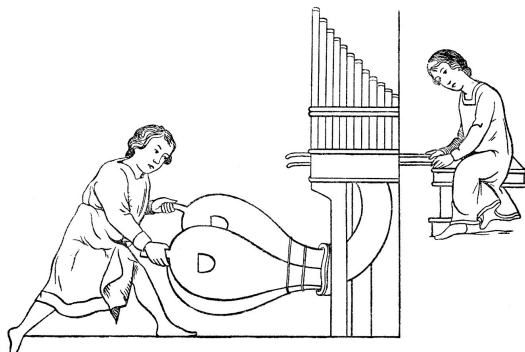

O varhanách jako nástroji samém, aneb Proč svatá Cecílie pravděpodobně nehrála na varhany, ačkoli v její době existovaly?

Varhany jako takové vznikly ve 3.století př.n.l. nasazením několika píšťal ne jednu vzduchovou komoru, do které se vhněl vzduch, a zněl tak vícetónový souzvuk – akord. V roce 170 př.n.l. řecký varhanář Ktésibios sestavil vodní zařízení na udržování stálého přívodu vzduchu, což umožnilo začít rozvíjet sestavování mechanismů umožňujícím změnu tónového složením akordů, nebo samotných tónů, vpuštěním vzduchu do příslušných skupin nebo jednotlivých píšťal.

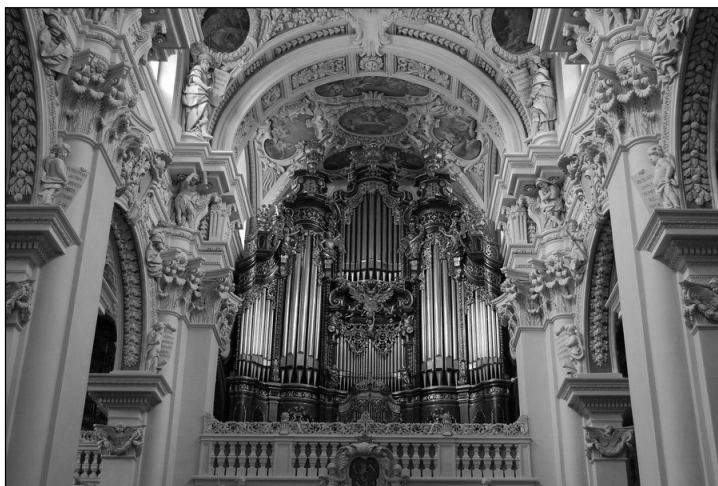
I když později vodní systém vhnání vzduchu pod píšťaly byl nahrazen koženými měchy, stále to bylo zařízení velice hlučné, znemožňující požitek z tiché hry jemných rejstříků, což neprospívalo k oblíbenosti varhan. Jejich hra byla tedy

spíše hlasitá a spíše v akordech, než aby byly samy schopny hrát melodii. Zpočátku bylo užití varhan čistě světskou záležitostí. Používaly se k zábavám na panovnických dvorech, odtud snad přízvisko „královský nástroj“, a neblaze prosluly jako doprovodná zvuková kulisa při gladiátorských zápasech v cirku a snad dokonce i při mučení a předhazování křesťanů na roztrhání těla šelmami v arénách, co byla rovněž společenská podívaná. Dnes se nám opět varhany vrací i když převážně v jejich elektronické formě na sportovní stadiony. Varhany zněly i ve veřejných domech při sexuálních orgiích, a proto se církev od jejich zvuku s nevolí odvracela. Až ke konci 6.století jsou první zmínky o užití varhan při liturgii jako nástroje doprovázejícího zpěv ve Francii, odkud se postupně rozšiřovaly do okolních zemí. Sám papež Silvestr II., který byl papežem na přelomu 10. a 11. století, pocházel z Francie a byl znám jako podporovatel stavby varhan. V té době se varhany stávají dokonalejšími po technické a zvukové stránce a začínají se hojně šířit po chrámech. Církev je postupně přijímá za svůj liturgii doprovázející nástroj.

V katedrále sv. Víta v Praze byly v roce 1255-56 postaveny varhany nové, to znamená, že již před těmito tam nějaké byly. Uvažuje se, že tam mohly být od poloviny 11.století.

Církev našla zalíbení ve varhanách zejména pro možnosti jejich ušlechtilého zvuku. Zvuková škála tónová, jakou neoplývá žádný jiný nástroj a jejich zvuková škála dynamická od sotva slyšitelných rejstříkových hlasů, přes jejich až neomezenou škálu barev zvuku, až po jejich schopnost majestátním plénem – souzvukem všech rejstříků – zcela zaplnit celý prostor chrámu ke cti a slávě Boží.

Dnešní podoba varhan pochází přibližně z 15.století. Jejich vývoj se ani od té doby nezastavil, neustále se úpravou píšťal vytvářejí nové zvukové barvy. Po technické stránce je varhaníkům k dispozici v nejmodernějších nástrojích i počítačová technika, která s trochou nadsázky naučí sama žáka hrát na varhany i bez přítomnosti učitele, ale v každém případě je nedocenitelným pomocníkem při volbě a ovládní barvy varhanního zvuku. Stále se však staví nástroje, které jsou od těch 300 i více let starých laicky téměř nerozeznatelné. Kontakt mezi prstem varhaníka a jednotlivou píšťalou obstarává nejen mechanické táhlo nebo vzduchotechnika v pneumatických trakturách, ale i servomotory v trakturách elektrických. A to jistě není konečný stav technického vývoje varhan. Důležité je, aby jejich hlas zůstával přírodním, i když se i do píšťalových varhan vkládají elektronické hlasy tónových generátorů. Přítomnost živého Boha, kterého oslavují však vyžaduje živý tón varhan.

Varhany v Pasově patří mezi největší na světě

František Milfort